

MIGRACIJE I NJIHOV UTJECAJ NA OBRAZOVNE SUSTAVE

Miljak, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:483980>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet

Ivana Miljak

MIGRACIJE I NJIHOV UTJECAJ NA OBRAZOVNE SUSTAVE

Završni rad

Split, 2022.

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju

Ivana Miljak

MIGRACIJE I NJIHOV UTJECAJ NA OBRAZOVNE SUSTAVE

Završni rad

Studentica:
Ivana Miljak

Mentorica:
prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić

Split, rujan 2022.

Contents

1.	Uvod.....	4
2.	Migracije.....	5
2.1.	Uzroci i utjecaj migracija	7
2.2.	Zakonski i javno politički okviri za integraciju migranata.....	8
2.2.1.	Okviri za integraciju migranata u Europi	10
2.2.2.	Okviri za integraciju migranata u Republici Hrvatskoj	13
3.	Migracije i obrazovni sustav.....	17
3.1.	Pripremljenost nastavnika i stručnih suradnika za rad u uvjetima interkulturalne raznolikosti	18
3.2.	Utjecaj migracija na obrazovni sustav	20
3.3.	Podrška integraciji migranata kroz obrazovni sustav	22
3.4.	Istraživanja podrške integraciji migranata u obrazovne sustave.....	25
4.	Zaključak	29
5.	Literatura	30
	Sažetak.....	34
	Abstract	35

1. Uvod

Republiku Hrvatsku mnogi nazivaju zemljom tranzita. Tijekom velikih migrantskih kriza, iznimno malen broj migranata je zapravo potraživao azil ili se pozivao na pravo na međunarodnu zaštitu. Tijekom godina, neka istraživanja tvrde, to se promijenilo. Broj migranata se povećao, što zbog raznih ratnih i humanitarnih kriza u Africi i Aziji, a u posljednje vrijeme i zbog Ukrajinske krize koja je počela u veljači 2022. godine. Tijekom Ukrajinske krize 2022. godine, nakon što je Europska unija napravila presedan te dozvolila izdavanje privremene zaštite raseljenim osobama s područja pogođenih sukobom za sve osobe koje su napustile Ukrajinu nakon datuma 24. veljače 2022, uočavamo porast broja migranata koji potražuju posao na području Hrvatske, a sukladno tome i obrazovanje za djecu, ali i više obrazovanje za odrasle osobe. Uz ove krize, ističe se i fenomen iseljavanja mladih s područja nekih manje razvijenih država u države visoke razvijenosti poput Njemačke, Austrije, Švicarske, zemlje Skandinavije i Beneluksa, i mnoge druge. Ni Hrvatska nije izuzetak, iako je uočen trend odlaska hrvatske mladeži iz države u potrazi za boljim životom, uočen je i visok uvoz radne snage iz zemalja trećeg svijeta, čime bi se dalo zaključiti da postoje neki faktori zbog kojih je Hrvatska sve privlačnija destinacije za razne migrantske skupine. Ovim završnim radom, kroz pregled literature i novijih podataka, kako hrvatskih tako i europskih organizacija, prikazan je utjecaj migracija i migranata na obrazovne sustave u Republici Hrvatskoj i Europi.

U prvom poglavlju prikazana je definicija migracija i migranata, uzrok istih, utjecaj koji imaju na određene zemlje te kakvi su zakonski i javno politički okviri za integraciju migranata u Europi i Republici Hrvatskoj. Također je važno definirati različite dozvole i zaštite koje migranti ostvaruju pri ulasku u Republiku Hrvatsku kojima se regulira njihov status, prava i obveze. Nadalje, pobliže je prikazan fenomen migracija u odnosu na obrazovne sustave, utjecaj i podršku pri integraciji koju ti obrazovni sustavi nude u kontekstu okvira socijalne inkluzije kao i analizu načina na koji migranti utječu na obrazovne sustave jedne zemlje. U zaključnom poglavlju dan je kratki osvrt na sve rečeno te preporuke za poboljšanje sustava integracije migranata u društvo i obrazovni sustav.

2. Migracije

Migracije (emigracija i imigracija) glavna su odrednica kretanja broja stanovnika na nekom području, uz prirodno kretanje stanovništva, pri čemu direktno utječe na potencijalnu količinu rada pri čemu postaje važan čimbenik pri oblikovanju globalne ekonomije (Penava, 2011). Migracije je također moguće promatrati u širem i užem smislu. Promatrane u širem smislu, migracije definiramo kao bilo koji oblik trajnog ili privremenog preseljenja ili mijenjanja mjesta boravišta. Migracije u užem smislu promatrane su samo kao trajna promjena mjesta boravišta. Po tipologiji, u većini slučajeva, dijele se s obzirom na trajanje - trajne, sezonske i privremene migracije; svrhu migriranja, to jest razloge - radne, obiteljske, političke i obrazovne migracije; emigracije – vezano uz zemlju porijekla te imigracije – vezano uz zemlju odredišta (Vukorepa, 2018). Migracije, između ostalog, definirane su kao dugotrajan proces gdje osobe koje migriraju dovode svoju djecu ili osnivaju obitelji u odredišnoj zemlji gdje oni ostvaruju razna prava poput prava na zdravstvenu zaštitu, rad te obrazovanje (Dustmann i Glitz, 2011). Wertheimer-Beletić (1999) predlaže tipologiju migracija prema pet kriterija promatranja: (1) unutarnje i vanjske migracije; (2) definitivne i privremene migracije; (3) ekonomske i neekonomske migracije; (4) dobrovoljne i prisilne; i (5) organizirane i spontane.

(1) S obzirom na kretanje koje uključuje državne granice - *unutarnje i vanjske migracije*

Unutarnje migracije se odvijaju unutar granice neke države pri čemu se stanovnici samo razmještaju, a ne mijenja se ukupan broj stanovnika te zemlje. Unutar zemalja koje su u razvoju ili su slabije razvijene češće su migracije grad-selo, dok u razvijenim zemljama više prevladavaju grad-grad i grad-predgrađe migracije. Kod vanjskih migracija polazište i odredište se nalazi u dvije različite države. Vanjske migracije mijenjaju broj stanovnika unutar zemlje polazišta, kao i zemlje odredišta, a dijele se na: međudržavne migracije, interkontinentalne migracije i intrakontinentalne migracije. Obje vrste imaju posljedice na sve zemlje uključene, u vidu gospodarskih, demografskih, socijalnih i političkih, a kod vanjskih migracija uzima se u obzir i utjecaj migracijske politike te mijenjanje zakonodavstva.

(2) S obzirom na vremensko trajanje - *definitivne i privremene migracije*

Kod definitivnih migracija cijela obitelj mijenja mjesto stalnog boravka, a ne samo osobe koje doprinose ekonomski obitelji i državi te utječu na ukupan broj stanovnika neke države. Privremene migracije podrazumijevaju kretanju ekonomski aktivnog stanovništva koje migrira van ili unutar zemlje zbog razloga ekonomske prirode. Razlikujemo tri tipa privremenih migracija: sezonske migracije, dnevne migracije i privremene migracije užem smislu. Pojam sezonskih migracija se odnosi na migriranje radno sposobnog stanovništva zbog sezonskog zaposlenja, najčešće zbog ugostiteljstva ili poljoprivrede. Dnevne migracije odnose se na putovanja do mjesta zaposlenja koje se nalazi van mjesta boravka, nemaju utjecaj na demografsku sliku nekog područja jer se ljudi vraćaju u mjesto boravka nakon završenog radnog vremena. Privremene migracije u užem smislu odnose se na promjenu stalnog mjesta boravka u privremeno, a razlog može biti zaposlenje ili veća ekonomska dobit.

(3) S obzirom na uzrok - *ekonomske i neekonomske migracije*

Ekonomske migracije su definirane kao migracija stanovništva zbog ekonomskih razloga, bilo zbog pronalaska novog radnog mjesta ili povećanja dohotka, a u njima sudjeluju osobe svih razina obrazovanja i socijalnog statusa. Neekonomske migracije su uvjetovane neekonomskim razlozima poput individualno-psiholoških, političkih, zdravstvenih, obiteljskih i mnogih drugih.

(4) S obzirom na voljnost - *dobrovoljne i prisilne migracije*

Unutar dobrovoljnih migracija osoba samostalno odlučuje želi li migrirati iz njoj poznatog razloga. Prisilne migracije podrazumijevaju manjak izbora osobe koja migrira, a razlozi mogu biti klimatske i prirodne katastrofe te politički sukobi, to jest ratovi.

(5) S obzirom na organiziranost - *organizirane i spontane migracije*

Organizirane migracije znače da osoba unaprijed zna gdje imigrira ili emigrira, te kakvu dobit ima od toga. Osobe su neekonomski ili ekonomski motivirane i često imaju pozitivne posljedice na zemlju odredišta. Spontane migracije ili stihijske su motivirane ekonomskim razlozima. Nadalje, postoje određeni privlačni (*pull*) i potisni (*push*) faktori na koje znanstvenici obraćaju pozornost kada govore o emigraciji i imigraciji. Privlačni faktori definirani su kao bilo kakva obilježja neke države zbog kojih ona postaje privlačna za preseljenje, na primjer veća zaposlenost, sigurnije društvo, manja stopa kriminala, plodno tlo, dobra klima, politička stabilnost i mnogi drugi. Potisni faktori definirani su kao obilježja zbog kojih stanovništvo napušta tu zemlju, na primjer rat, prirodne katastrofe, loše političko stanje, niska stopa zaposlenosti, visoka stopa kriminala, posljedice klimatskih promjena i drugi (Vukorepa, 2018).

Novija istraživanja OECD-a (2021) pokazuju kako je Covid-19 značajno utjecao na migraciju i migracijske politike diljem svijeta, posebno OECD državama. Istraživanje pokazuje da su najviše pogođeni nisko i srednje obrazovani ljudi, čime je ugrožen njihov opstanak na tržištu rada u zemlji odredišta. Ako pogledamo obrazovni sektor, najveći porast broja studenata od 2013. godine u OECD državama dolazi iz područja Sirije, Nepala, Vijetnama, Indije i Ukrajine. Broj tražitelja azila opada sukladno ostalim kategorijama. Istraživanje spominje zemlje s visokom stopom osoba koje migriraju iz Jugoistočne Europe, a ističe Hrvatsku s 11 odlazaka na 1000 stanovnika. Broj migranata koji su osnovali obitelj i dobili djecu također se povećao u većini država, što direktno utječe na upis i broj djece u obrazovnom sustavu, bilo to predškolsko obrazovanje ili formalno osnovno i srednjoškolsko. Kako bi se smanjio broj mladih nezaposlenih migranata ističe se važnost obrazovanja i naobrazbe, te se uočava da nema velike razlike između djece migranata i djece domorodačkih obitelji na tržištu rada. Dokument ukazuje na to da ni srednja ili visoka razina obrazovanja nisu imali značajan pozitivan utjecaj na razinu zaposlenosti novopridošlih migranata tijekom krize, iako su teoretski bili manje zahvaćeni od onih koji su već živjeli i radili na određenom području. (OECD, 2021)

Tešija (2020) dijeli migrante na emigrante i imigrante. Uz takvu bazičnu podjelu, imamo podjelu i po statusu. Status im određuje država, a pojmovi su definirani člankom 2. Zakona o azilu (Narodne novine, 2007)

„*Stranac* je osoba koja nema hrvatsko državljanstvo i osoba bez državljanstva. *Izbjeglica* je stranac koji se ne nalazi u zemlji svog državljanstva te se zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja, ne može ili se zbog tog straha ne želi staviti pod zaštitu te zemlje, odnosno osoba bez državljanstva koja se nalazi izvan zemlje uobičajenog boravišta, a koja se ne može ili se zbog osnovanog straha ne želi vratiti u tu zemlju. *Tražitelj azila* je stranac koji podnese zahtjev za azil o kojemu nije donesena konačna odluka. *Azilant* je stranac kojemu je odobren azil na temelju odredaba ovoga Zakona.“ (NN, 2007)

Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN, 2015) definira status raseljene osobe kao sve osobe koje su morale napustiti područje stanovanja zbog oružanog sukoba ili nasilja, pri čemu se krše ljudska prava, na poziv međunarodnih organizacija kojima je cilj zaštititi ljudsko dostojanstvo ako ne postoje uvjeti za trajan i siguran život na opasnom području.

Nadalje, važno je definirati i vrste zaštite koje su dostupne u Republici Hrvatskoj. *Zakon o azilu* (NN, 2007) definira *azil* kao pružanje utočišta strancu Republici Hrvatskoj; *supsidijarna zaštita* se izdaje strancu koji ne ispunjava uvjete za azil, ali povratkom u zemlju podrijetla bio bi izložen ozbiljnoj nepravdi; *privremena zaštita* se odobrava strancima koji dolaze s područja pogođenih ratom, sukobom i nasiljem pri čemu je došlo do kršenja ljudskih prava, zemlja podrijetla ih nije u mogućnosti zaštititi, a zemlja odredišta ne može učinkoviti provesti postupak za odobrenje azila svim osobama koji to zatraže.

2.1. Uzroci i utjecaj migracija

Međunarodni centar za razvoj migracijske politike (International Centre for Migration Policy Development) u svom dokumentu *Izgledi migracija 2022. (Migration Outlook 2022)* prepoznaje uzroke porasta broja migranata, ali i određene karakteristike suvremenih migracija poput porasta ilegalnih prelazaka granice Europske Unije; promjenu migracijskih ruta i povećanje pritiska iregularnih migranata i tražitelja azila na zemlje Zapadnog Balkana i Srednjeg Mediterana; ulogu koju će dolazak Talibana na vlast u Afganistanu imati na porast broja zahtjeva tražitelja azila; sukobi u Libiji i Siriji koji će vjerojatno potaknuti novi migracijski val ili povećati pritisak na rutu Srednjeg Mediterana; povećanje broja ekonomskih migranata iz Latino Amerike nakon popuštanja pandemijskih mjera kao i povećanje ekonomskih migranata iz ostalih država niskog dohotka zbog nove ekonomske krize potaknute pandemijom i slabog oporavka tih država; zadržavanje migranata od strane Bjelorusije u međugraničnom prostoru između Bjelorusije i Europske unije pri čemu se šalju velike količine humanitarne pomoći na to područje s ciljem sprječavanja humanitarne katastrofe; izbori u Francuskoj imaju veliku ulogu na migracijske politike jer Francuska presjeda Europskim

Vijećem i traži reformiranje Schengen zone kako bi se spriječilo iregularno migriranje; Njemačka inicijativa za osnivanjem saveza država utemeljene na solidarnosti i odgovornosti, pri čemu su spremne primiti odbijene tražitelje azila i integrirati ih u društvo; inicijativa Europske unije za uvođenje novog sustava provjere i regulacije migranata kroz Schengen zonu EU; te na kraju povećan uvoz radne snage iz država nečlanica EU čime se povećava broj migranata i mijenja etnička struktura društva.

Nadalje, s obzirom da se migracije događaju oduvijek, u sagledavanju uzroka migracija, prisutni su stalni pojmovi: rat, ekonomski razlozi, egzistencijalni razlozi i obrazovanje. Državljeni članica Europske unije imaju pravo slobodno se kretati, raditi i obrazovati unutar EU, no kao glavni uzrok kretanja brojna istraživanja navode veću plaću, odnosno povoljniju ekonomsku situaciju nakon migriranja. Studenti su slobodni otići na Erasmus+ razmjene studenata, ali i studirati u drugoj državi članici bez zahtijevanja posebnih viza i ishođenja većeg broja dozvola i papirologije. Migriranje zbog posljedica rata postalo je sve češće nakon Drugog svjetskog rata, tijekom 50-ih godina 20. stoljeća. Politička nestabilnost, siromaštvo, ljudska patnja, te posljedice raznih kršenja Konvencije o ljudskim pravima samo su neki od mnogobrojnih posljedica rata koji potiču na imigraciju iz države. U novije doba najpoznatiji ratovi koji imaju veliki utjecaj na migracije sa svog područja put Europske unije su: ratovi u Afganistanu, Siriji, Libanonu, Izraelu i Palestini, Libiji te krize povezane s Ukrajinom i Rusijom od 2014. do danas (Mikac i Dragović, 2017).

Utjecaj migracija na zemlju odredišta je raznovrstan. Povećanje radne snage, stručne osposobljenosti i zaposlenost mogu imati pozitivan utjecaj na gospodarski rast neke zemlje. Brojne države potiču migriranje radno sposobnog stanovništva, pogotovo stručnjaka za bolju raspodjelu poslova u državama članicama (Kapural, 2005 i Kranjčević, 2005). Prihvatanje velikog broja migranata u države članice postaje humanitarni, ali i etički izazov, te za posledicu ima nižu razinu blagostanja što se protivi ciljevima i načelima Europske unije čija je svrha povećanje životnog standarda za ukupno stanovništvo. Tu se, između ostalog, postavlja pitanje lokalnog stanovništva te njihov pogled na migracije koje se događaju u njihovom mjestu stanovanja, što često može dovesti do razvijanja diskriminatornog ponašanja, rasizma i netolerancije u društvu. Zbog toga bi sve zemlje trebale razviti migrantsku politiku koja sprječava nesporazume i diskriminaciju, a efikasna je za migrante i njihovu integraciju u društvo. Nekakvi alati koji se predlažu su: obrazovanje, savjetovanje, tečaj jezika, pomoć pri traženju posla i upoznavanju sredine pri čemu se vodi željama migranata i potrebom društva, a migranti ne gube svoj kulturološki identitet (Mikac i Dragović, 2017).

2.2. Zakonski i javno politički okviri za integraciju migranata

Članak 13. *Opće deklaracije o ljudskim pravima (1948.)* glasi:

„1. Svatko ima pravo na slobodu kretanja i boravka unutar granica svake države.

2. Svatko ima pravo napustiti svoju i bilo koju drugu zemlju i vratiti se u svoju zemlju.” (UN, 1948).

Ovim člankom deklaracije dopušta se kretanje migrantima, ne samo unutar svoje države, nego i u svim državama svijeta. Ako promatramo kroz isključivo teorijski okvir, onda bi ovo trebalo biti točno i istinito za sve države potpisnice *Opće deklaracije o ljudskim pravima (1948.)*. Kako bi ovaj članak bio ostvaren, države se bave razvijanjem programa za integraciju migranata. Jako puno autora se bavi pronalaskom jedinstvene definicije za integraciju migranata u društvo, ali većina pristupa iz različitih perspektiva što dovodi do obilja različitih okvira i definicija. Esser (2003) naglašava tri aspekta integracije migranata, i to: socijalna integracija migranata kao individualnih aktera u društveni sustav, pojava određenih društvenih struktura, posebno u odnosu na obrasce socijalne nejednakosti i socijalne diferencijacije, te socijalna integracija cijelog društva (Esser, 2003).

Blagojević (2020) analizira Klarenbeeka (2019) koja smatra da integracija teži k uklanjanju granica između „legitimnih članova“ i „nelegitimnih članova“, odnosno „insajdera“ i „autsajdera“ (eng. *insider i outsider*). Heckmann i Bosswick (2006) smatraju da je integracija proces inkluzije migranata u društvo. Dokument Europskog vijeća za izbjeglice i raseljene osobe (ECRE) definira integraciju kao dinamičan, dvosmjernan, dugoročan, te multidimenzionalan proces prihvaćanja osobe u društvo, dok Vijeće Europe tvrdi da je integracija neprekidan i dvosmjernan proces koji ovisi o trostranom angažmanu vlasti države, društva te države i migranata. Sveukupno, ponavlja se nekoliko pojmova kod svih autora i dokumenata, a to su višestran proces i inkluzija migranata u društvo zemlje odredišta, a teži zaštiti dostojanstva migranata. Europska unija tu još naglašava važnost matične države, pogotovo ako je dio zemalja „trećeg svijeta“ u kontekstu suradnje za mogući prihvati pri privremenom ili trajnom povratku migranta. (Blagojević, 2020)

Autori, između ostalog, navode dimenzije integracijskog procesa. Tako Blagojević (2020) navodi kako Penninx i Garcés-Mascarenas (2016, prema Heckmann i Bosswick, 2006) prepoznaju tri dimenzije: pravno-političku (politička i statusna prava), socijalno-ekonomsku (socijalni i ekonomski položaj migranata) i kulturno-religijsku (practiciranje kulturnih običaja i religioznih obreda unutar zemlje odredišta). Heckmann i Bosswick (2006) prepoznaju strukturnu dimenziju (uključuje kombinaciju socijalno-ekonomske i pravno-političke), kulturnu, interaktivnu (uključenost i prihvaćenost migranata u društvu) i identifikacijsku (subjektivni osjećaj pripadanja i identifikacije u državi).

Blagojević (2020) ističe temeljne modele integracije: *model potpune isključenosti* je model u kojem je migrant ne pripada društvu ili je definiran kao stranac; *model djelomične isključenosti* temelji se na sudjelovanju migranata u pojedinim segmentima društva poput tržišta rada; *asimilacijski model* podrazumijeva uključenost migranata u društvo procesom „adaptacije“, pri čemu osoba ne ističe svoje porijeklo kako bi se što bolje adaptirala; *pluralistički model* shvaća i prihvaća različitosti migranata od većinske populacije, potiče ih da zadrže svoju različitost pri prihvaćanju društvenih vrijednosti receptivnog društva. U europskim zemljama integracijska

politika je većinom kombinacija asimilacijskog i pluralističkog modela. Gregurović, Čičak-Chand, Lalić Novak i Župarić-Iljić u priručniku *Integracijske i političke prakse u europskom i hrvatskom kontekstu* (2020) navodi Geddesovu klasifikaciju različitih integracijskih politika. Kao jednu od najvažnijih ideja, navode ideju nacije i pripadanja naciji kao zamišljenoj zajednici koja kroz integracijske politike predstavlja okvire koji omogućuju isključivanje ili uključivanje imigrantskih skupina. Donošenje takvih politika povezano je sa shvaćanjem nacije-države koja pritom regulira ulazak na svoj teritorij i ostvarenje prava na državljanstvo.

2.2.1. Okviri za integraciju migranata u Europi

Temelj integracijske politike u Europskoj uniji je *Povelja Europske unije o temeljnim pravima* (Europska unija, 2016). Uz taj dokument, integracija se spominje i u Amsterdamskom (1997) i Lisabonskom ugovoru (2007). U Amsterdamskom ugovoru postoje dvije odredbe koje se neizravno odnose na integraciju, dok u Lisabonskom ugovoru u članku 79. spominje se mogućnost Europskog parlamenta i Vijeća utvrđivanja i podupiranja djelovanja država članica u procesu integracije državljana trećih zemalja koji su regularno na njihovom području.

Božić i Kuti (2018) naglašavaju da integracijske politike nisu obavezne državama članicama EU, odnosno one se ne moraju provesti za razliku od migracijskih politika. No unatoč tome, Europska zajednica (Commission of the European Communities) je 2000. godine razvila zajednički integracijski okvir pod nazivom „*Priopćenje o imigracijskoj politici*“. U dokumentu se naglašava politički, pravni i društveni učinak migracija na društvo te potreba za integracijom migranata u vidu partnerske suradnje između države i individualne osobe. Uz integracijsku politiku, dokument ističe važnost borbe protiv diskriminacije, rasizma i ksenofobije, ilegalnih migracija, krijumčarenja i trgovanja ljudima te partnerski odnos između zemalja odredišta i zemalja porijekla. (Božić i Kuti, 2018)

Božić i Kuti (2018) objašnjavaju kako Europska komisija (Komisija) definira integraciju kao dvosmjernan proces prilagodbe i imigranata i društva zemlje odredišta pri čemu zagovara stvaranje društva dobrodošlice, a definira EU kao pluralističko društvo. Dokument sugerira i razvijanje ideje građanskog državljanstva namijenjenog imigrantima koje bi stjecali nakon nekoliko godina, a bio bi prvi korak prema stjecanju službenog državljanstva. Nadalje, dokument ističe integracijske politike kao najbrže sredstvo integracije pri čemu integracijskim mjerama obuhvaća više generacija s obzirom da je integracija dugotrajan proces uz koji ističe i ulogu aktera iz civilnog društva uz ostale oblike vlasti. (Božić i Kuti, 2018)

Kao nadopunu ovom dokumentu, Komisija 2001. godine objavljuje i koordinacijski dokument podijeljen u četiri područja djelovanja, i to: upravljanje migracijskim tokovima, prijam ekonomskih migranata, integracija državljana tih zemalja i partnerstvo s trećim zemljama pri čemu zagovara multidimenzionalnost integracijskih i migracijskih politika s naglaskom na ekonomsku i društvenu dimenziju (Božić i Kuti, 2018).

Priopćenje Europske komisije o imigraciji, integraciji i zapošljavanju iz 2003. godine zagovara holistički pristup integraciji koji dijeli u 6 područja: jezične vještine i obrazovanje, integracija na tržište rada, stanovanje, zdravlje i socijalne službe, nacionalnost i građansko državljanstvo, kulturni i društveni okoliš. Dokument zagovara i partnerstvo svih uključenih aktera, s vladom kao glavnim akterom, a socijalnim partnerima kao potpori sustavu i procesu integracije. „Na kraju dokumenta navodi se definicija integracije kao „dvosmjernog procesa koji se temelji na uzajamnim pravima i pratećim obvezama državljana trećih zemalja koji zakonito borave [u Europskoj uniji] i društva primitka“ i koji ovisi o vremenu boravka na način da dulji boravak podrazumijeva više prava i obveza (Commission of the European Communities, 2003: 7)“ (Božić i Kuti, 2018).

Dokument *Zajednička temeljna načela za integracijsku politiku* (Council of the European Union, 2004) kritizira razinu integracije u europskom društvu te sporom reagiranju sustava.

Još jedan bitan dokument je *Europski program za integraciju državljana trećih zemalja* (European Commission, 2011) koji identificira razne izazove pri integraciji migranata. Dokument ističe ulogu migrantskih predstavnika i uvođenje predmigracijskih mjera, a u pratećem dokumentu izdanom kasnije 2011. godine predlažu se neke nove mjere te primjeri dobrih praksi.

Božić i Kuti (2018) analiziraju dokumente *Put ka ostvarenju otvorene i sigurne Europe* (2014.), potvrdu i nadopunu dokumenta *Zajednička temeljna načela za integracijsku politiku* (2014.), *Europski migracijski program* (2015), te noviji *Akcijski plan za integraciju državljana trećih zemalja* (2016) koji se nastavlja na identičan dokument iz 2011. godine. *Akcijski plan za integraciju državljana trećih zemalja* (2016.) određuje prioritetna područja poput predmigracijskih mjera, obrazovanja, tržište rada, prepoznavanje struke i kvalifikacija, stavlja se naglasak na kulturu i sportske klubove, a integraciju definira kao dvosmjernan proces inkluzije pojedinca u društvo, umjesto samo prihvatanja pravila i zakona migranta u nekoj državi (Božić i Kuti, 2018). Nastavno na to uočavamo kako se dokumenti sve više fokusiraju na migrantske i izbjegličke krize s Bliskog Istoka, stoga umjesto konkretnih prijedloga za integracija migranata, pojavljuje se pitanje o sigurnosti Europe koja ne čini dovoljno za integraciju svih društvenih skupina.

Nadalje, u *Europskom migracijskom programu* (Europska komisija, 2015) definiraju se strategije učinkovite migracije, shodno tome EU je osigurala sredstva za pomoć pri integraciji s fokusom na osjetljive skupine poput izbjeglice, djece i tražitelja azila:

Europski migracijski program (Europska komisija, 2015) ističe ulogu Europske unije kao sustav potpore državama članicama koje provode učinkovitu integracijsku politiku na nacionalnoj ili lokalnoj razini. Potporu iskazuje pomoću financijskih sredstava osiguranih iz Fonda za azil, migracije i integraciju (AMIF), Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) i Europskog socijalnog fonda. Pri dodjeli sredstava stavlja naglasak na integraciju osoba koje traže azil, izbjeglice i djecu kroz podupiranje razvijanja profesionalnih i jezičnih vještina,

olakšavanje pristupa tržištu rada i obrazovanju te ostalim kampanjama usmjerenima prema lokalnom stanovništvu.

EMN (2021) navodi da je u studenom 2020. godine kao rezultat međusobne suradnje Europske komisije, Parlamenta, Vijeća EU, Europskog ekonomskog i socijalnog odbora te Regionalnog odbora donesen *Akcijski plan za integraciju i uključivanje 2021-2027* u kojem se kroz 5 poglavlja donosi okvir plana i programa za efikasnu integraciju migranta u društvo u narednom periodu. U prvom poglavlju potiče se države članice na stvaranje kohezivnog inkluzivnog društva, davanja jednakih prava svima u skladu sa svim postojećim dokumentima, a ne fokusira se samo na „nove“ migrante nego i na građane EU koji potiču iz zemalja trećeg svijeta ili imaju migrantsku prošlost, što čini korak naprijed u odnosu na plan iz 2016. koji se fokusira isključivo na migrante zemalja trećeg svijeta. Plan također navodi kako bi proces integracije i inkluzije trebao biti takav da svi beneficiraju od njega. Nadalje, dokument govori o okvirnom broju migranata u EU, ali i broju djece čiji je barem jedan roditelj migrant. Jedna četvrtina od ukupnog broja su visoko obrazovani ljudi koji nude znanje, ambiciju, motivaciju i resurse državama, ali taj potencijal često ostane neiskorišten pa visokokvalificirani postaju prekvalificirani za posao koji rade, čime se troše potencijalni resursi koji bi se mogli iskoristiti na bolji način. Također se spominje utjecaj Covid-19 krize na tržište rada u EU, te kako je pandemija negativno utjecala na proces integracije migranta, ali da se to može promijeniti zajedničkim snagama država članica. (European Commission, 2020) Plan se nadovezuje na *Novi pakt o migracijama i azilu* (2019) koji se zalaže za ravnopravnost i slobodu svih stanovnika članica EU bez obzira na porijeklo. *Akcijski plan* također sadrži faze integracijskog procesa: mjere prije napuštanja države, prihvata i rana integracija, dugoročna integracija, izgradnja inkluzivna i kohezivna društva te uzima u obzir različite situacije migranata u državama članicama i podupire države članice i druge relevantne dionike u pronalaženju adekvatnog odgovora u svojim politikama integracije i uključivanja. (EMN, 2021) Dokument sadrži načela i vrijednosti koje bi se trebale poštovati kod procesa integracije, i to: (1) inkluzija za sve; (2) ciljana podrška tamo gdje je potrebna; (3) integriranje rodni pitanja i prioriteta protiv diskriminacije; (4) podrška u svim fazama procesa integracije; i (5) povećanje dodane vrijednosti EU- a kroz partnerstva s više dionika.

- 1) *Inkluzija za sve* - pri čemu se naglašava prilagođavanje sustava i tržišta rada prema svima uzimajući u obzir različite poteškoće s kojima se pojedine grupe snalaze. Takve mjere ne bi trebale štetiti manjinama neke države. Ovaj plan teži kohezivnom i inkluzivnom društvu što može direktno dovesti do smanjenja terorizma i nasilnog ekstremizma, a i omogućiti fazu oporavka i reintegracije ekstremističkih skupina u društvo nakon povlačenja iz tog područja, uz pomoć izobrazbi za mlade, kulturnih i sportskih događanja. Ovakvi programi mogu se koristiti i preventivno, ne samo u svrhu reintegracije. Inkluzija je također proces rješavanja nesvjesne pristranosti i postizanja promjene u mentalitetu i načinu na koji ljudi percipiraju jedni druge i približavaju se nepoznatom.
- 2) *Ciljana podrška tamo gdje je potrebna* - to jest pružanje podrške nije uvijek potrebno u jednakoj mjeri. Važno je procijeniti stvarne potrebe pa resurse usmjeriti tamo gdje treba najviše podrške. Najranjivija skupina su pridošlice s obzirom da još uvijek ne znamo

njihove vještine, znanja, specifične potrebe i pozadinsku priču. Djeca također spadaju pod ranjive skupine te zahtijevaju dodatnu podršku, pogotovo ako su djeca bez pratnje roditelja ili odgojitelja.

- 3) *Integriranje rodni pitanja i prioriteta protiv diskriminacije*- ovaj dio akcijskog plan će uzeti u obzir kombinaciju osobnih karakteristika, kao što su spol, rasno ili etničko podrijetlo, vjera ili uvjerenje, seksualna orijentacija i invaliditet koji mogu predstavljati specifične izazove za migrante. Posebna pažnja predaje se ženama migrantima koje često zbog svojih kulturoloških i vjerskih uvjerenja postaju domaćice po dolasku u zemlju te time ne sudjeluju aktivno na tržištu rada, a često ni kao ravnopravni članovi demokratskog društva. Uz njih dodatna podrška je potrebna i osobama s invaliditetom, osobama druge rasne pripadnosti te osoba iz LGBTIQ zajednice.
- 4) *Podrška u svim fazama procesa integracije* - kvalitetna podrška sastoji se od dvije faze, ranu intervenciju i dugoročno ulaganje pri čemu se naglašava da će intervencija biti efikasnija što se ranije krene s procesom integracije. Pozivaju se države članice da što žurnije i efikasnije reagiraju pri svakom ulasku migranata na teritorij, jer rana reakcija je ujedno i prevencija isključenja iz društva. Podrška ne smije biti kratkoročna, već dugoročna u obliku financijske i stambene potpore, podrške kroz obrazovanje i do pronalaska posla.
- 5) *Povećanje dodane vrijednosti EU- a kroz partnerstva s više dionika* - uz sve dokumente, akte i akcijske planove koje EU nudi, nudi i podršku kroz partnerstvo s državama članicama kroz sufinanciranje projekata, koordiniranje i stvaranje partnerstva s državama. S obzirom da se integracija može dogoditi svugdje, važna je suradnja svih uključenih službi kako bi proces integracije prošao što bolje (European Commission, 2020).

Pomoću ovog dokumenta, EU želi osigurati obrazovanje, zaposlenje, zdravstvenu zaštitu, i smještaj svakom migrantu pomoću građenja snažnih partnerstva među državama, povećanja broja projekata sufinanciranih od strane EU, podizanja svijesti o prihvaćajućem i tolerantnijem društvu te razvijanja alata pomoću tehnologije za što bržu integraciju i inkluziju. Zaključno. EU teži prema društvu koje prihvaća sve i sudjeluje u integraciji svih članova, bez obzira na rasnu, nacionalnu ili vjersku pripadnost imajući na umu ranjive skupine i mane trenutno sustava, te djelujući unutar tog sustava za poboljšanje i povećanje podrške koja se pruža migrantima (European Commission, 2020).

2.2.2. Okviri za integraciju migranata u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska kao jedna od zemalja članica Europske unije dužna je poštovati i slijediti uredbu, direktive, odluke, preporuke, mišljenja, delegirane i provedbene akte EU, na što smo pristali potpisivanjem s članicama EU (NN, 2012). Sukladno tome obavezni smo provoditi i sve odredbe EU o integraciji i inkluziji migranata u društvo. Nastavno na njih, Republika Hrvatska ima i svoje zakone, odredbe i okvire pomoću kojih uređuje postupak integracije migranata. (NN, 2012)

2019. godine Republika Hrvatska osniva *Stalno povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo (Stalno povjerenstvo)* (NN, 2019). Odluka o osnivanju Stalnog povjerenstva naslanja se na *Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti*. Cilj odluke je osnovati radnu skupinu koja izrađuje „prijedloge nacionalnih strategija i planova u području integracije azilanata ili stranaca pod supsidijarnom zaštitom, osigurava operativnu provedbu planiranih zadaća, izvještava Stalno povjerenstvo o tijeku provedbe i napretku ili mogućim poteškoćama vezanim uz provedbu planiranih aktivnosti te obavlja i druge poslove koje joj povjeri Stalno povjerenstvo.“ (članak IV. Odluke Vlade RH)

Članak 76. *Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* izdvaja se kao jedan od najbitnijih članaka, a glasi:

„(...)

(2) Azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom ima pravo na pomoć pri uključivanju u društvo najduže 3 godine od uručjenja odluke.

(3) Pomoć pri uključivanju u društvo obuhvaća: (1) izradu plana integracije za azilanta ili stranca pod supsidijarnom zaštitom s obzirom na njegove individualne potrebe, znanja, sposobnosti i vještine; (2) pružanje pomoći azilantu ili strancu pod supsidijarnom zaštitom radi ostvarenja izrađenog plana; (3) nadzor nad izvršenjem plana.“ (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti NN 70/15, 127/17)

Analizom ostalih dokumenata i zakona, Blagojević (2020) ističe kako su za što efikasniji proces integracije regulirani su i ostali zakoni poput Zakona o socijalnoj skrbi čime ostvaruju pravo na jednaku zaštitu sustava kao i hrvatski državljani, Zakon o doplatku za djecu, Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, i mnogi drugi. Ističe se i *Migracijska politika Republike Hrvatska za razdoblje od 2013. do 2015. godine* gdje posebnu ulogu imaju integracijske mjere poput izrade akcijskog plana za uklanjanje prepreka kod provođenja procesa integracije te provedba Nastavnog plana i programa hrvatskog jezika za osobe starije od 15 godina na razini svih županija. Vlada RH (2016) u *Akcijskom planu za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine* ističe se sedam područja na koje posebno treba obratiti pozornost, a to su: socijalna skrb i zdravstvena zaštita, smještaj i stanovanje, učenje jezika i obrazovanje, zapošljavanje, međunarodna suradnja, međuresorna suradnja, i senzibilizacija javnosti i stručnih djelatnika o osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita. Vlada RH (2012) u *Nacionalnom programu zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine* ističe se Cilj 83. koji donosi mjere kako unaprijediti integraciju azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom (Blagojević, 2020).

Blagojević (2020) navodi kako se integracija migranata u hrvatsko društvo kroz institucionalni okvir vezuje se uz Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP), dok ostala ministarstva sudjeluju u procesu integracije kroz koordinirane aktivnosti i okvire MUP-a u skladu s njihovim nadležnim područjima. Glavno koordinacijsko tijelo je Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Ured koordinira ministarstva, nevladine organizacije i ostale ustanove koje sudjeluju u integracijskom procesu, gdje se ističe međunarodna organizacija

UNHCR, te nevladine organizacije Hrvatski Crveni križ, Isusovačka služba za izbjeglice, Hrvatski pravni centar, Centar za mirovne studije, Udruga „MI“ – Split, Are You Syrious (Blagojević, 2020).

Također je bitno naglasiti da lokalne i regionalne jedinice nemaju veliku ulogu pri kreiranju integracijskih politika, ali njihova uloga u provođenju varira zbog manjka financijskih sredstava. Unatoč tome, Grad Zagreb je uvrstio plan integraciju migranata kao strateško područje u *Socijalnom planu 2014.-2020.* Treba i spomenuti *Okvir za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita na lokalnoj razini* koji je usmjeren na rad i zapošljavanje, socijalnu zaštitu, promicanje inkluzije i društvene kohezije, smještaj i stanovanje, jačanje društva i socijalna zaštita migranata (Gregurović i Klempić Bogadi, 2022).

Nadalje, Gregurović i suradnici (2020) navode strateški dokument *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti Republike Hrvatske (2014.-2020.)*, koji se ističe u skorije vrijeme u Republici Hrvatskoj. Dokument prepoznaju važnost integracije migranata u društvo s obzirom da su jedna od najranjivijih skupina. *Strategija* za svoju svrhu ističe da želi „zajedničkim pristupom postići osiguranje minimalnog životnog standarda najugroženijeg dijela stanovništva te osigurati uvjete za sprječavanje novih pojava siromaštva i socijalne isključenosti“, s posebnim naglaskom na učenje hrvatskog jezika, nakon čega slijedi uključenje u odgojno obrazovni sustav Hrvatske (Gregurović i sur., 2020).

Gregurović i sur. (2020) ističe ulogu donošenja nacionalnih i akcijskih planova u sprječavanju diskriminacije prema osobama koje stranog porijekla ili su zatražile međunarodnu zaštitu u zemlji odredišta. Pri donošenju plana ističe se i promicanje i poboljšanje prava na jednako postupanje sa svima koji se nalaze na teritoriju Republike Hrvatske te podizanje svijesti o istom.

S obzirom da je količina propisa, strategija i dokumenata sve veća, postavlja se pitanje djeluju li u praksi donesene odluke. Hrvatsko zakonodavstvo često nenamjerno usporava početak procesa integracije poput učenja hrvatskog jezika zbog kompliciranog postupka odabira učilišta licenciranih za sustavno i kontinuirano podučavanje migranata. Time se značajno usporava proces pronalaska posla i samog kontakta/komuniciranja s državom zbog potrebe za prevoditeljem. Uz to se pojavljuju problemi pri ostvarenju zdravstvene zaštite i socijalne skrbi. S obzirom da Hrvatska u suradnji s organizacijama razvija razne okvire i potpore poslodavcima, možemo reći da je trend zapošljavanje se kreće u pozitivnom smjeru, no zbog velikih cijena stanarina i malog broja nekretnina teško pronalaze smještaj. Hrvatski Crveni križ ističe nekoliko izazova pri procesu integracije, i to: „(1) ažurnost ostvarivanja prava koja proizlaze iz integracijskog okvira; (2) stvaranje preduvjeta za ostvarivanje tih prava; (3) koordinaciju i komunikaciju među dionicima i s korisnicima (onima na koje se integracijski okvir odnosi); (4) različite individualne potrebe i potencijale; (5) fragmentiranost sustava; (6) neiskorištena iskustva i resurse.“ (Gregurović i sur., 2020)

Veliki gradovi, ne samo u Hrvatskoj, već i u EU, privlače veće količine migranata zbog većeg obujma ponude poslova, ali upravo okoliš u koji migranti dolaze uvelike utječe na njihov proces integracije. Istraživanja pokazuju da migranti u urbanim sredinama imaju lošije uvjete

stanovanja pa to uvelike negativno doprinosi inkluziji u društvo. Također omjer broja migranata i razine nezaposlenosti lokalnog stanovništva uvelike doprinosi načinu na koji se percipira u zajednici. Dakle, ako je migrantska zajednica u urbanom području velika, a nezaposlenost lokalnog stanovništva mala, migrante se promatra kroz njihov doprinos lokalnoj zajednici što može biti olakotna okolnost pri integraciji (OECD, 2018).

3. Migracije i obrazovni sustav

Razina obrazovanja je često jasan prediktor zarade koju osoba može očekivati u zemlji porijekla, ali i u zemlji odredišta. Većina ekonomskih migranata bira dovršiti obrazovanje u zemlji porijekla, te nakon stečene diplome preseliti se u zemlju odredišta u potrazi za bolje plaćenim poslom. Nakon procesa migracije, sve odluke koje osoba donese u vezi svog obrazovanja ili usavršavanja u toj državi ključne su za ostvarenje profita od procesa migracije. Takve odluke mogu dalje voditi proces migracije unutar države odredišta, ali i van u drugu državu odredišta. Nadalje, migracije isključivo zbog obrazovanja su također moguće te sve češće danas. Države poput Sjedinjenih Američkih Država, Australije i Ujedinjenog Kraljevstva osnovale su „edukacijske centre“ koji nudi obrazovne sadržaje međunarodnim studentima. Ovakvi centri nude prilike za usavršavanje drugog stranog jezika ili nekakvih vještina koje mogu biti korisne pri povratku u zemlju porijekla (Dustmann i Glitz, 2011). Postoje i moguće negativne posljedice migracija na obrazovne sustave, kako zemlje porijekla, tako i zemlje odredišta. Može se dogoditi značajna promjena u bazi vještina što može značajno utjecati na obrazovni sustav, ali i tržište rada. Ako uzmemo za primjer teoriju da se većina visoko obrazovanih stručnjaka seli po završetku studija iz jedne zemlje u drugu, događa se povećanje jedne struke u zemlji odredišta, te smanjenje u zemlji porijekla, što direktno može utjecati na kvalitetu života preostalog stanovništva (Dustmann i Glitz, 2011). Poprečno ovoj teoriji, stoji druga koja tvrdi da upravo ovakvo kretanje stanovništva može dovesti do povećanja poticaja za specijalizaciju ne migracijskog stanovništva, i povećanja opće kvalitete života zbog pojavljivanja manje kompetitivnog tržišta rada. To također može dovesti do poboljšanja ekonomske situacije obitelji migranata, primjerice, putem doznaka, čime se djeci omogućuje pohađati školu umjesto raditi. Doznake također mogu pomoći u stvaranju obrazovne infrastrukture koje potiče obrazovna postignuća onih koji nemaju članove obitelji koji su migrirali (Dustmann i Glitz, 2011).

Nadalje, OECD ističe rezultate istraživanja pomoću rezultate PISA-e (Programme for International Student Assessment). Procjena učenika pomoću standardiziranog testa pokazala je da učenici migranti prve generacije imaju lošije rezultate na testu nego učenici bez stranog porijekla, a učenici stranog porijekla rođeni u državi gdje se provodi test imaju rezultate u srednjem parametru, između prethodno spomenute dvije skupine. U mnogim državama, učenici migranti pohađaju iste škole, no to ne mora nužno doprinijeti povećanoj integraciji učenika u tim školama i uspjehu. Veliku ulogu ima i socioekonomski status učenika, uz poznavanje jezika države u koju su migrirali. Ponavljanje razreda je također jedna od mjera s kojom se učenici migranti susreću. Istraživanja tvrde da petnaestogodišnji učenik migrant ima 3,4 puta veću šansu za ponavljanjem razreda od učenika koji nisu migranti. Još jedan izazov s kojim se susreću su učitelji. Mnogi učitelji smatraju da nemaju potrebne vještine ni znanja da bi mogli podučavati etnički raznovrsnom razredu unatoč pozitivnim stvarima koje takav razred donosi (OECD, 2015).

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2022) na službenoj Internet stranici pod nazivom *Migracije.hr* navodi etape obrazovanje koje su državljanima RH, stranim

državljanima i osobama bez državljanstva dostupne poput ranog i predškolskog odgoja, osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Nadalje, Republika Hrvatska ima program priznavanja kvalifikacija stečenih van Hrvatske, i to na nekoliko razina, ovisno je li priznavanje potrebno za nastavak školovanja ili daljnji rad. Ističu i važnost učenja hrvatskog jezika kao potporu sustava djeci na putu prema bržoj integraciji u društvo pri čemu ističe ulogu potpore djeci ranjivih skupina i ostalih koji nedovoljno poznaju hrvatski jezik. Škola organizira skupne i individualne oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada pri čemu učenicima pomaže u svladavanju hrvatskog jezika i paralelno nadoknađuje znanje o ostalim nastavnim predmetima. Učenik pri paralelnom uključanju u nastavu neće biti ocjenjivan, nego praćen u kontekstu socijalizacije i učenja jezika (MROSP, 2022).

U slučaju da se radi o odrasloj osobi, organiziraju se različiti posebno utemeljeni programi koji se provode pri visokoškolskim ustanovama. Neke od tih ustanova su Centar za hrvatske studije u svijetu, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Riječka kroatistička škola, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. U slučaju upisa stranaca na hrvatsko sveučilište, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja provodi ispit iz poznavanje hrvatskog jezika kao stranog jezika prije upisa te po završetku prve godine gdje prolaz ispita postaje uvjet ta nastavak studija (MROSP, 2022). Bitno je razlikovati ranije spomenute pravne statuse migranta, te uočiti kako moguće poteškoće koje su neki učenici preživjeli u zemlji porijekla ili na putu prema zemlji odredišta poput gubitaka, trauma i stresa koji mogu, ne samo utjecati na kvalitetu života djeteta, već i na proces obrazovanja i integracije u novo društvo.

3.1. Pripremljenost nastavnika i stručnih suradnika za rad u uvjetima interkulturalne raznolikosti

Globalne političke polaznice osnova su obrazovno političkih postavki u strategijama Europske unije, pri čemu se naglašava obveznost osnovnog obrazovanja i opća dostupnost tehničkog, stručnog i visokog obrazovanja. Uz prepoznavanje vrste dostupnosti pojedinih obrazovnih razina, u dokumentima Europske unije naglašavaju se i vrijednosti poput funkcioniranja kulturno raznolikog društva, višejezičnost i socijalna uključenost (Batarelo Kokić i Kokić, 2021). Upravo je socijalna uključenost na svim razinama sustava odgoja i obrazovanja važna za uspjeh djece iz različitih društveno-ekonomskih skupina, uključujući i djecu migrante. Ranija istraživanja ukazuju da su djeca koja odrastaju u nepovoljnim društveno-ekonomskim uvjetima u najvećem riziku za neuspjeh u osnovnom i srednjem obrazovanju. Upravo zato je potrebno ulagati dodatne napore u razvoju obrazovnih politika i prakse socijalnog uključivanja u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Milovanović i sur., 2014).

Hamilton i Moore (2004) prepoznaju dva faktora koja mijenjaju razinu podrške pri integraciji u škole, i to promjenu vrijednosti u zapadnim državama i promjenu teorijskog pogleda na djecu s problemima u učenju i ponašanju. Smatraju da je do promjene došlo zbog kvalitetnijeg obrazovnog sustava, povećanja broja obrazovanih ljudi te pridavanja više pozornosti posebnim

oblicima obrazovanja čime su se proširili vidici šire populacije i postavili se temelji za razvijanje projekata na području integracije, iako se možda nije ciljano išlo na promjenu sustava tako da bude receptivniji prema strancima, posljedično je sustav upravo to i postao pri čemu ističu ulogu visoko motiviranih i obrazovanih nastavnika koji konstantno ulažu vrijeme i trud kako bi stvorili inkluzivne učionice koje podržavaju multikulturalno obrazovanje. Na putu prema inkluzivnom obrazovanju koje može pružiti adekvatnu podršku pri integraciji naglašavaju važnost procjene sustava, pružanja podrške učiteljima pri usavršavanju te aktivno pregledavanje i usavršavanje postojeće literature na temu inkluzije i multikulturalnosti, i dodatnih materijala kako bi doseg obuhvatio što različitije skupine djece i učitelja, koji to i koriste u praksi (Hamilton i Moore, 2004).

Veliku ulogu u obrazovnom procesu i procesu socijalnog uključivanja imaju učitelji i nastavnici. Stavovi i očekivanja koja učitelji imaju u učionici, uvelike utječu na njihovu percepciju učenika. Ako učitelj ulazi u interakciju s učenikom migrantom vodeći se predrasudama i stereotipima, veće su šanse da će atmosfera u učionici biti negativna, te da će takvo okruženje loše utjecati na integraciju učenika u razred. S obzirom na različite pozadine i kulture iz kojih učenici dolaze, učitelji trebaju biti otvoreni i spremni za nove izazove kako bi maksimalizirali pozitivan učinak na učenike migrante (Hamilton i Moore, 2004). U nekim ranije provedenim istraživanjima u Republici Hrvatskoj, u obrazovanju studenata nastavničkih studija naglašava se važnost razvoja interkulturalne kompetencije (Batarelo Kokić, 2014) i analiziraju se pristupi poučavanju budućih učitelja i nastavnika koji utječu na razvoj interkulturalne kompetencije, poput međukulturalne simulacije i reflektivnog pisanja. Nadalje, u suvremenom društvu na socijalnu uključenost svih članova društva utječe sposobnost pristupa, prilagodbe i stvaranja znanja pomoću tehnologija i značajna je uloga programa za pripremu učitelja i nastavnika, razvijanje pozitivnih stavova budućih učitelja i nastavnika o inkluziji i načinima korištenja tehnologije s ciljem poboljšanja inkluzivne prakse (Batarelo Kokić, Kurz i Novosel, 2016).

Na integraciju djece je i sigurnost u školi, to jest izostanak nasilja i vršnjačkog maltretiranja. Potrebno je uključiti učenike, roditelje i stručne službe u osmišljavanje rješenja za prevenciju nasilja te stvoriti sigurnu školu gdje je odmah postavljena politika nulte tolerancije na nasilje pri čemu bi direktno štitili učenike migrante od maltretiranja i posljedica rasizma. Poseban naglasak, za uspješniju integraciju, stavlja se suradnju škole s roditeljima i stručnjacima kako bi se razvila efektivna politika i plan integracije i djeci se pružilo sigurno okruženje za razvijanje samopoštovanja i identiteta u novom društvu (Hamilton i Moore, 2004). U Republici Hrvatskoj se početkom 2000-ih počeo provoditi projekt prevencije vršnjačkog nasilja i zlostavljanja pod nazivom »Za sigurno i poticajno okruženje u školama«. Nezavisna evaluacija projekta pokazala je da su tijekom provedbe projekta postignute mjerljive promjene s obzirom na uočavanje nasilja od strane učenika, smanjenu razinu straha i veću razinu reagiranja odraslih osoba, ali i opće smanjenje nasilja u školama koje su ostvarile program (Marušić i sur., 2005).

3.2. Utjecaj migracija na obrazovni sustav

Proces migracija utječe na obrazovni sustav jednako kao što utječe na sve sfere života migranata, ali i stanovništva zemlje odredišta. Postoje razne pozitivne strane, poput priljeva stručnjaka, ali i negativne u kontekstu opterećenosti i nemogućnosti sustava da odgovori na obrazovne potrebe migranta, pogotovo djece.

Prvi utjecaj počinje unutar učionice. Učitelji i nastavnici moraju prilagoditi sadržaj, ali i metode rada kako bi odgovarale svim učenicima. Utjecaj se također razlikuje i s obzirom koja generacija migranata pohađa razred. OECD za potrebe PISA testiranja definira prvu generaciju migranata kao učenike čiji su roditelji rođeni u stranoj zemlji, kao i oni sami. Druga generacija migranata su učenici rođeni u zemlji gdje žive, ali su im roditelji rođeni u stranoj zemlji. Učenici s migrantskom pozadinom uključuju prvu i drugu generaciju migranata, a učenici bez migrantske pozadine rođeni su u zemlji u kojoj žive, kao i njihovi roditelji (OECD, 2015).

Unatoč činjenici da se većina država suočava s raznim vrstama migracija, ne suočavaju se sve s jednakim brojem učenika migranata upisanih u obrazovni sustav. Tako uočavamo porast broja učenika migranata prve generacije u Irskoj, Španjolskoj i Italiji, dok u Austriji, Luksemburgu, Švicarskoj, SAD-u i Kanadi uočavamo porast broja učenika druge generacije migranata. Nadalje, usprkos povećanom broju učenika u školama, istraživanja pokazuju da standardi obrazovanja u OECD državama nisu bili ugroženi, odnosno dokazali su da broj učenika migranata ne utječe na kvalitetu škole u kojoj se provodi istraživanje. Ovaj podatak se također odnosi na broj učenika migranta u nepovoljnijem socioekonomskom statusu (OECD, 2015).

Pravovremena reakcija obrazovnog sustava neke države pri dolasku migranata može imati značajan utjecaj na integriranje migranata potpuno ili polovično u društvo. No, neki obrazovni sustavi imaju veći priljev migranta pa samim time i veći pritisak na sustav jer moraju integrirati veći broj školske djece u već postojeći sustav. Taj proces mora biti što žurnije odrađen zbog ranjivosti migranata u ovoj dobi. Također je bitno razbiti stereotip da su svi migranti u nepovoljnoj socioekonomskoj situaciji. Takva izjava može biti istinita za raseljene osobe, ali i ne mora. Veliki broj migranata donosi zemlji odredišta vrijedne vještine i ljudski kapital. Unatoč ekonomskoj krizi, mnogi migranti mogu biti rješenje za probleme nedostatke kvalificirane radne snage te mogu aktivno sudjelovati u poboljšanju ekonomije neke države (OECD, 2015).

OECD (2015) navodi kako se problem pojavi kada zemlja odredišta ne priznaje dovoljno brzo ili uopće kvalifikacije stečene u zemlji porijekla. Istraživanje provedeno od strane OECD-ovog Programa za međunarodnu procjenu kompetencija odraslih osoba otkriva da stranci češće prijavljuju da su prekvalificirani za posao koji obavljaju od državljana te zemlje. Kao rezultat tog ističe se da migranti ne vide svoje stečene vještine kao dobru investiciju koja donosi ekonomsku dobrobit, niti se im vraća ono što su uložili dok su stjecali te vještine i kompetencije. Zbog toga često prihvaćaju manje plaćene poslove, nezadovoljni su i postaju u socioekonomski ugroženi što može dovesti do utjecaja na obrazovanje njihove djece. Zemlje odredišta također

gube s obzirom da migranti koriste programe socijalne pomoći da bi osigurali opstanak svoje obitelji. Za razliku od takvih slučajeva, migranti koji su zaposleni tako da koriste svoje vještine i kompetencije donose direktnu dobrobit državi kroz plaćanje poreza, mirovinskog doplatka i općenitog pozitivnog doprinosa lokalnoj zajednici (OECD, 2015).

Priznavanje kvalifikacija izbjeglicama (Kranjec i Vidović, 2013) ističe probleme s kojima se susreću izbjeglice pri procesu priznavanja diploma. Najčešći su manjak informacija i resursa, komplicirane ili nedovoljno definirane procedure i nepostojanje jasnih odredbi o uključivanju izbjeglica u visokoškolske ustanove. Kao rješenje predlažu procjenu kompetencija i sposobnosti osobe uz pregled postojeće dokumentacije. U slučaju da je dokumentacija nepotpuna, predlažu intervju i posebne ispite te potpisivanje izjave o kaznenoj odgovornosti. Mogu se uzeti u obzir sekundarno potvrđujući dokazi poput indeksa ili studentske iskaznice. Razvoj sustava i pozitivan utjecaj migranata na obrazovni sustav može se dogoditi ako je proces integracije započet rano pri čemu se slijedilo sve pravne procese države, a status redovito reguliran od strane agencija za procjenu i organizaciju pri integraciji, radu i zapošljavanju.

Ističe se i problem potpore svim učenicima migrantima bez obzira na porijeklo i socioekonomski status kao izazov s kojim se susreću mnogobrojne države. Već spomenuti stereotip da su migranti uvijek lošijeg socioekonomskog statusa više je povezan s negativnim kontekstom učenika migranata nego činjenica da ne govore jezik zemlje odredišta. Za rješenje se predlaže osnivanje sustava koji predlaže socijalna rješenja u svrhu uravnoteživanja postojećeg broja učenika u školama. Poteškoće s kojima se učenici migranti susreću pretežno su u jezično-komunikacijskoj domeni, na primjer problemi sa čitanjem zbog manjka razumijevanja drugog jezika i problema u komunikaciji s okolinom, razumijevanju zadataka (OECD, 2015).

Prisutnost djece migranata u školi može dovesti do povećanja raznolikosti škole, podizanja svijesti o toleranciji, strpljenju i podršci. Također pomaže djeci da se od malih nogu nauče kritički razmišljati, bez da zaključuju unaprijed na temelju stereotipa i predrasuda o nekoj kulturi, odnosno etnička raznolikost učenika dovodi do razbijanja stigmi, predrasuda i stereotipa o određenim kulturama, stvarajući tolerantno društvo i pridonoseći sveopćoj kvaliteti života u državi (Eurydice, 2019).

Nadalje, stav je *Međunarodne organizacije za migracije* (IOM) da je obrazovanje osnovno ljudsko pravo koje doprinosi dobrom zdravlju pojedinca te kako je bitno da svaki migrant, pogotovo dijete se osjeća dobrodošlo u državi u kojoj se nalazi, a upravo obrazovni sustav tu ima veliku ulogu. Utjecaj migracija zna biti opterećujući ponekad, u vidu povlačenja više ljudskih resursa i proširenja znanja, spoznaja, pisanja projekata i izvješća, ali dobro odrađen posao je najveća nagrada i migrantima i učiteljima. Upravo obrazovni sustav treba biti najveća podrška integraciji migranta u društvo (Sanz, 2018).

Nastavno na temu obrazovanja, svi stručnjaci se slažu kako je upravo put obrazovanja, prvenstveno učenje hrvatskog jezika, pravi put prema općoj integraciji migranta u društvo. Uz učenje, djeca se u školi igraju, a igra ima edukativnu svrhu jer mogu vježbati jezik, ali i upijati

običaje i način komunikacije među djecom koja su odrasla na tom području. Tako djeca migranti mogu naučiti govorni jezik od svojih vršnjaka, dok će pravopisnu i gramatičku podlogu steći u učionici pod vodstvom učitelja, nastavnika ili mentora. Pennix (2007) ističe i ulogu projekata mentorstva gdje djeca migranti koji su već neko vrijeme na području te su svladala i jezik i običaje, pomažu novopridošlicama tijekom početnog procesa, pružajući im podršku izvan sustava.

Prema EMN (2021) Ministarstvo znanosti i obrazovanja provodi projekt „*Integracija azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u hrvatsko društvo, obrazovanje i priprema za uključivanje u tržište rada*“ koji za svrhu ima uključivanje spomenutih skupina u društvo i tržište rada kroz aktivnosti poput učenja jezika, povijesti i kulture te prijevoda svjedodžbi i diploma. Spominje se i predmetni projekt pod nazivom „*Program učenja hrvatskog jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom radi uključivanja u hrvatsko društvo*“, program je pohađalo 128 osoba, ali je zbog Covid-19 pandemije obustavljen i prebačen u oblik učenja na daljinu. Izvješće također navodi kako je 61 učenik migrant upisan u osnovnu školu, a 12 osoba je iskoristilo pravo besplatnog prijevoda diploma i svjedodžbi (EMN, 2021).

3.3. Podrška integraciji migranata kroz obrazovni sustav

S obzirom da integraciju možemo promatrati kao proces uključivanja migranata u glavne državne institucije, obrazovni sustav je upravo jedna od njih. Kako bi migranti mogli pristupiti obrazovnim ustanovama i pravovremeno započeti proces integracije, bitno je ulagati u obrazovni sustav, a državne institucije razvijaju razne dokumente u suradnji s EU čime nude teoretske okvire, okvire za implementaciju, ali i kratke brošure s konkretnim savjetima kako bi se iskazala podrška pri cjelokupnom procesu.

Web-stranica *Integracija u Republiku Hrvatsku* u svojoj brošuri *Djeca izbjeglice u školama* ističu primjer dobrog proaktivnog pristupa prema integraciji učenika izbjeglica, a pristup uključuje sustavna usavršavanja učitelja i stručnih suradnika, pripremu učenika/ca i roditelja na novonastalu situaciju i novog učenika/cu u razredu te stvaranje sustava materijalne potpore. Nadalje, učitelj može pružiti podršku tako da vodi računa o dobrom odnosu s učenikom, o odnosu među učenicima, olakša stvaranje mreže prijateljstva, pruži prostor učeniku za uključivanje u aktivnosti u razredu te stvori općenito pozitivnu atmosferu. Ističu i sadržaj kroz koji bi učitelji trebali proći poput osobnog informiranja i osvještavanja procesa izbjeglištva, stvaranja individualne nastave za učenike s posebnim fokusom na učenje hrvatskog jezika te redovite supervizije i podrške ostalim učiteljima, stručnim suradnicima, ravnateljima i roditeljima. (Centar za djecu, mlade i obitelji Modus, n.d.)

Bitno je i pripremiti učenike na dolazak novog učenika u razred, objasniti im da postoje različitosti u kulturi, jeziku, obilježjima i razlogu dolaska, potaknuti ih na prihvaćanje i razumijevanje situacije u kojoj se učenik nalazi. Efektivno bi bilo provesti radionice protiv

rasizma i predrasuda, poučiti ih o kulturnim razlikama, kreativne radionice poput crtanja/slikanja, i mnoge druge te na kraju naglasiti kako se treba prijateljski i susretljivo ponašati prema novom učeniku. Uz učenike treba pripremiti i roditelje, pojasniti im situaciju, objasniti važne termine, dati upute kako pripremiti djecu i moguća pitanja s kojima će se susresti. Pri takvoj interakciji bitno je izbjegavati stereotipne izjave i otvoreno razgovarati s roditeljima. Možete i zatražiti njihovu pomoć pri integraciji u vidu organiziranja nekih aktivnosti poput izleta, zabave ili pak pomoć pri učenju i integraciji djeteta u razred i novu kulturu (Centar za djecu, mlade i obitelji Modus, n.d.). Pri ovom procesu poželjno je koristiti savjete i informacije iz brošure *Dobrodošli u hrvatsko društvo* (Centar za mirovne studije, n.d.) kako bi osvijestili i naučili prihvaćati različitosti među djecom zbog njihove različite kulturološke pozadine. Na primjer, dodir ima posebno mjesto u komunikaciji u kulturama i pojedinac treba biti svjestan uloge dodira kad razgovara s pripadnikom različite kulture. Brošura također nudi razne informacije o kulturološkim razlikama s kojima se djeca migranti mogu susresti poput razlika u pozdravu, neverbalnoj i verbalnoj komunikaciji, obraćanju iz poštovanja te informacije o bitnim ustanovama u Republici Hrvatskoj koje mogu biti korisne svim akterima u procesu.

Blagojević (2020) ističe dio ulogu obrazovnog sustava u procesu integracije onako kako je opisan u *Akcijskom planu za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine* kroz tri cilja, i to: poučavanje hrvatskog jezika svim dobnim skupinama kroz osigurano učenje hrvatskog jezika i dopunsku nastavu, unaprjeđenje pristupa obrazovanju kroz što brže uključivanje osoba u sustave obrazovanja prikladne dobi s naglaskom na besplatne prekvalifikacije i priznavanje ranije stečenih kompetencija, te osnaživanje sustava integracije kroz stručna usavršavanja i reorganizaciju civilnog društva.

Europska komisija na svojoj web-stranici u kategoriji *Obrazovanje i migranti* navodi aktivnosti poput jezične procjene i integracije kroz obrazovanje, priznavanje kvalifikacija izbjeglica te povećanje međunarodnog dijaloga s naglaskom na razvoj integracijskih politika kroz načela, moguće izazove i praksu kao ključne za integraciju migranata. Također, Europska komisija ističe potporu koju nudi obrazovnim sustavima pri procesu integracije kroz stručne savjete, smjernice i financiranja usmjerena prema razvoju transnacionalne suradnje i osmišljanju inovativnih obrazovnih praksi s naglaskom na države posebno pogođene posljedicama migracija. Komisija nudi i jezičnu potporu na internetu pri svladavanju lokalnog jezika, portal *School Education Getaway* gdje mogu pristupiti svim informacijama potrebnim za neko područje, i ističe se platforma *eTwinning* koja povezuje škole i obrazovne ustanove diljem Europe. (Europska komisija, n.d.)

Dokument *Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe: National Programme* (Eurydice, 2019) ističe tri glavna područja na kojima se treba raditi pri podučavanju djece migranata, i to: usvajanje nastavnog jezika, održavanje materinjeg jezika i interkulturalno obrazovanje. Za učenje nastavnog jezika naglašava se samopouzdanje učenika pri korištenju akademskog jezika, posebnog vokabulara i izražavanja u učionici kako bi se osigurale što bolje mogućnosti i prilike za budući rad u socijalnom kontekstu, bilo to poslovnog tipa, volonterskog ili obrazovnog. Sastoji se od početne procjene, izrade plana učenja jezika te svladavanje

pojmovna uz pomoć materinjeg jezika. Nadalje, ističe se velika prednost poznavanja više jezika što pridonosi većim šansama na tržištu rada, pa uz materinji jezik i sekundarni, učenici uče i tercijarni, na primjer materinji jezik djeteta je arapski, hrvatski jezik uči kao sekundarni i engleski jezik kao tercijarni. Ako je moguće, potrebno je osigurati nastavu djeci i na materinjem jeziku kako bi se jezik njegovao, naučio pravilno i usporedio sa sekundarnim jezikom. Na primjer, djeca u Baranji uz hrvatski i engleski jezik uče mađarski koji im je materinji jezik. To sve pridonosi interkulturalnom obrazovanju koji teži kreiranju zajedničkog prostora baziranom na razumijevanju, interakciji i prepoznavanju sličnosti kroz komunikaciju te prihvaćanja različitosti. Interkulturalno obrazovanje dio je kurikulumu i učitelji redovito provode radionice propisane istim. Također se naglašava individualni pristup učenicima i procjena potreba kako bi se olakšao proces integracije, ali i povećao školski uspjeh. Pri cijelom ovom procesu, naglašava se potpora Europske unije i države učiteljima kroz financija sredstva osigurana proračunom i projektima, te redovna istraživanja i prijedlozi za poboljšanje rada. (Eurydice, 2019).

Nadalje, OECD (2015) i brošura *Djeca izbjeglice u školama* (Centar za djecu, mlade i obitelji Modus, n.d.) ističu strategije kako pružiti dodatnu podršku migrantima. Prije početka integracije brošura ističe važnost pripreme na dolazak izbjeglica, a zatim uključivanje u redovitu i pripremnu nastavu nakon čega slijedi redovita nastava. OECD odmah ističe važnost uključenja u obrazovni sustav i učenje jezika kako bi se umanjili mogući nesporazumi uzrokovani jezičnom barijerom. Istraživanja pokazuju da su djeca koja su na vrijeme uključena u učenje lokalnog jezika, ostvarila su identičan uspjeh kao vršnjaci koji su rođeni i odrasli na tom području. OECD naglašava kako praksa koju neke države provode poput ne dopuštanja djeci migrantima da se uključe u nastavu dok ne pokažu dovoljno znanje jezika nije učinkovita poput one u kojoj djeca uče jezik i gradivo s vršnjacima u razredu. U takvoj praksi manje su šanse da će se djecu izolirati i stigmatizirati, a zbog komunikacije s vršnjacima prije će naučiti jezik. Nadalje, OECD naglašava ulogu tolerantnih učitelja i zainteresiranih roditelja, a brošura pruža potporu u vidu pripremnog obrasca za škole koji olakšava proces integracije i praćenja. Samo suradnjom svih strana, dijete može ostvariti svoj puni potencijal. Nadalje ističu povećanje kapaciteta škola i pravovremeno educiranje učitelja i nastavnika kako bi bili spremni kad se dogodi dolazak djeteta. Preporuka je i da koncentracija učenika migranata ne bude prevelika u jednoj školi, a premala u drugoj, najbolje je održati ravnotežu u sustavu, uz naglasak da roditelji trebaju pravovremeno biti upoznati sa školama u koje upisuju dijete, a država treba biti podrška i ponuditi sve potrebne informacije na vrijeme. Na kraju, ističe se uloga lokalnih institucija i potpore koje mogu ponuditi u vidu radionica, izobrazbi, financiranja raznih programa, praćenja napretka zajednice i priznavanje kulturnog nasljeđa svih stanovnika kroz organiziranje proslava i prigodnih predavanja.

Institut za migracije i narodnosti (2016) navodi preporuke za razvoj integracijskih politika i mjera u Republici Hrvatskoj gdje se u obrazovnom smislu posebno ističe uvrštavanje više interkulturalnih sadržaja u *Nacionalni okvirni kurikulum* pri čemu se naglašava jačanje građanskih kompetencija, besplatno pohađanje tečajeva hrvatskoj jezika radi što ranijeg uključivanja u tržište rada, te olakšavanje pristupa stručnom usavršavanju i stipendiranju osoba državljana trećih zemalja.

3.4. Istraživanja podrške integraciji migranata u obrazovne sustave

Obrazovanje migranata iz bilo koje sfere tipologije migracije pokazalo se kao jedno od najzahtjevnijih pothvata modernih obrazovnih sustava. Unutar te društvene skupine, uz bogate i visokoobrazovane ljude koji mijenjaju mjesto stanovanja isključivo zbog financijskih razloga, nalaze se i oni koji bježe od nečega ili nekoga, koji su prošli dug i traumatičan put pri čemu su odrasli ranije od njihovih vršnjaka, te je velika vjerojatnost da kasne sa svojim obrazovanjem, uz pretpostavku da su uopće imali pristup obrazovanju u zemlji porijekla. Takvi preduvjeti u kombinaciji sa socijalnom i kulturnom izolacijom koju dožive pri dolasku stavljaju tu djecu u visokorizičnu skupinu koja ima veću vjerojatnost doživjeti akademski neuspjeh (Gouwens, 2001).

Migracije, u kontekstu globalizacije, se susreću s raznovrsnim problemima, a jedan od njih je problem posebnih obrazovnih potreba koje je potrebno ispuniti pri dolasku učenika migranata u školu zbog već spomenutih poteškoća koje su doživjeli na svom putu do sadašnjosti. Cilj je stvoriti inkluzivno, jednakopravno društvo. Istraživanja provedena u Italiji pokazuju kako nesrazmjer djece migranata u sustavu posebnog obrazovanja predstavlja odvajanje određenih učeničkih grupa unatoč razvoju novog pristupa posebnom obrazovanju. Takav nerazmjer marginaliziranih skupina, ne samo djece migranata, vodi do dodatne izolacije i stigmatizacije učenika. Za primjer je predstavljen slučaj Sjedinjenih Američkih Država (SAD) gdje je uočena velika razlika između crnačkih i bjelačkih zajednica u vidu da su učenici tamnije boje kože češće dijagnosticirani kao intelektualno zaostali, a nakon toga stigmatizirani i etiketirani kao potencijalni kriminalci. Nadalje, ovakve situacije su često vrlo specifične za SAD-e i nisu potpuno primjenjive za Europu zbog različitih kulturnih obilježja, ali i povijesti, društvene strukture i mnogih drugih faktora. Autori ističu tri izazova s kojima se susrećemo u Europi, i to nedovoljno definirano područje europske regije, manjak jedinstvenog i jednakog pristupa obrazovanju u svim državama i transparentnost država u istraživanjima i prikazivanju podataka. Za postizanje što točnijih rezultata brine se *Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje*. (Migliarini, D'Alessio i Bocci, 2018)

Istraživanja provedena za područje Italije, pokazuju strategije koje Italija koristi u kontekstu posebnog obrazovanja pri čemu uzimaju u obzir intelektualne teškoće, fizičke teškoće, te kulturne teškoće i jezične barijere s kojima se susreću migranti, a sve s ciljem pružanja potpore učenicima i obrazovnim ustanovama pri procesu integracije tih skupina u društvo. Nedostatak uočen pri istraživanju sustava jest manjak sistematskog pristupa u učionicama i obrazovnim praksama, kao i problem etiketiranja svih učenika migranata kao učenika s posebnim obrazovnim potrebama, pri čemu daju kritiku sustavu na nestašicu podataka o obrazovanju migrantske djece kroz umanjivanje njihovog identiteta. Naglašava se i uloga Teorije kritične rase s invaliditetom (DisCrit) koja istražuje zašto se nedostatak djeteta pridošlice (na primjer: nepoznavanje jezika) normalizira i koristi kao izlika za segregaciju te djece u društvenom kontekstu. DisCrit tako predlaže razna rješenja u učionici kako bi olakšao proces prilagodbe svim akterima kroz razvijanje solidarnosti, uključenja učitelja u svakodnevna događanja u učionici kao i promjena pedagoškog pristupa, kurikuluma i odnosa u obrazovnom kontekstu s

ciljem povećanja podrške migrantima. Istraživanje također predlaže uvođenje DisCrit-ovih normi za poboljšanje integracijskog procesa u svim državama Europe (Migliarini, D'Alessio i Bocci, 2018).

Nadalje, istraživanje koje je proveo Lunneblad (2017) o predškolskom odgoju migranata u Švedskoj dokazuje koliko je bitna suradnja i podrška roditeljima migrantima od strane obrazovnih ustanova kako bi se što ranije smjestili i kvalitetnije integrirali u društvo, ali moraju postojati i drugi faktori poput financijske sigurnosti kako bi integracija bila dovršena. Autor ovdje ističe kako roditelji moraju imati osjećaj kontrole nad svojim životom i odlukama koje donose, pri čemu se ističu razumnost, upravljanje i smislenost kao tri faktora koja pozitivno doprinose situaciji uz povjerenje, stalnu rutinu i normalnost situacija (uključuje mogućnost predviđanja ishoda). Izostanak ovih faktora u životima roditelja i djece, negativno doprinosi pokušaju integracije u okolinu, pa i u obrazovnu ustanovu. Lunneblad (2017) prema Giddensu (1984) prikazuje i pojam ontološke sigurnosti kao stanje uma koje se stvara zdravim razumom i normalnim interakcijama s okolinom, a za svrhu ima sprječavanje osjećaja tjeskobe i kaosa. Istraživanje je provedeno u tri ustanove na području gdje je pojačana populacija migranata, na 50, 000 ispitanika, stanovnika većih švedskih gradova od kojih je polovina rođena izvan granica Švedske. Rezultati istraživanja svrstani su u tri kategorije, i to: ranjiva djeca, pomaganje roditeljima pri prilagodbi i stvaranje fleksibilne rutine. Rezultati pokazuju kako je visoko cijenjena podrška roditeljima ranjive djece koja su prošla kroz neki oblik traume (rat, progon, sam put do zemlje odredišta) te da stvaranje povjerenja između roditelja i institucija je ključno, iako su odgojitelji neodlučni u tome trebaju li se oni više prilagoditi roditeljima migrantima ili se roditelji trebaju prilagoditi novom sustavu i rutinama u švedskim predškolskim ustanovama. Autor zaključuje kako sustav pruža podršku ranjivoj djeci, ali smatra da fokus treba biti promijenjen s traume na stvaranje novih iskustava, te ističe važnost stvaranja boljih multikulturalnih politika i strategija koje bi profesionalci mogli koristiti pri radu s djecom migrantima. (Lunneblad, 2017)

Harju i Åkerblom (2020) također su provele su istraživanje u predškolskom sustavu u Švedskoj, ali fokusirale su se više na usvajanje jezika, a ne samu suradnju s roditeljima. Autorice ističu problem monojezičnosti i monokulturalnosti škola kao zabrinjavajući faktor pri pokušajima integracije djece pri čemu se zanemaruje kultura i materinski jezik djeteta, što dovodi odgojitelje u nezgodnu poziciju u pedagoškom smislu s obzirom na prilagodbe pedagoške prakse i promjene kurikuluma koje moraju provesti kako bi pomogli djeci migrantima da usvoje obrazovne sadržaje. Istraživanje su provele kroz tri godine u predškolskoj ustanovi sa značajnim jezičnim i etničkim razlikama unutar skupina. Kroz razgovor s odgojiteljima analizirale su postojeću jezičnu pedagošku praksu te predložile promjenu sustava u smjeru ojačavanja vještina jezične komunikacije, dok se uzima u obzir kulturno-diskurzivni, materijalno-ekonomski i socio-politički kontekst u kojem se dijete nalazi. Uočena su i dva izazova s kojima se susreću, i to poznavanje i inzistiranje na korištenju švedskog jezika u obrazovnoj ustanovi i problem dječjeg nepoznavanja materinskog jezika u kontekstu gramatike i pravopisa što onemogućuje kvalitetno usvajanje drugog jezika- švedskog, upravo zbog dobi djeteta, ali i mogućoj razini obrazovanja roditelja. Kao rješenje predlažu uvođenje strukture jezika kroz slike i crteže te ulogu stručne osobe koja redovito pomaže djeci pri usvajanju novih

riječi kako bi djeca stekla kontekst, ali i samopouzdanje za početak korištenja novonaučenog jezika, a svaka nova pozitivna praksa trebala bi doći kroz suradnju s djecom i rada iz njihove perspektive. Predlažu i uvođenje koncepta transjezičnosti gdje bi se djeca više fokusirala na jezik kao sredstvo izražavanja, a ne samo imenovanja (Harju i Åkerblom, 2020).

U istraživanju koje su proveli Ajduković, Čorkalo Biruški, Gregurović, Matić Bojić i Župarić-Iljić (2019) naglašava se ulogu jezika kao ključnog faktora pri integraciji, ali naglašavaju kako jedinice lokalne samouprave ne čine dovoljno po tom pitanju jer smatraju da je to posao Ministarstva znanosti i obrazovanja pri čemu se pojavljuju mnoge nejasnoće poput satnice, financiranja tutora i prostorija u kojima će se održavati tečaj, dok azilanti i migranti općenito ističu sporost hrvatskog sustava, ali nakon završenog tečaja mogućnost snalaženja u jeziku i dovoljno poznavanje za samostalni rad ili učenje. Pri uključivanju u sustav ističu sporu administraciju, nedovoljan individualni rad s djecom te nedostatak nastavnog osoblja koje bi pratilo djecu i pružilo podršku pri integraciji djece u školski sustav. No sveopći dojam je pozitivan kod većine ispitanika, pa autori ističu kako se unatoč svim problemima hrvatsko školstvo dobro snalazi kao podrška djeci, ali i odraslima koji upisuju visoko obrazovanje (Ajduković i sur., 2019).

OECD (2009) istraživanjem dokazuje kako segregacija u društvu može predstaviti veliki problem. Za primjer postavljaju gradske kvartove koji se izdvajaju po velikom broju migranata čija djeca idu u najbližu obrazovnu ustanovu. U takvim školama bit će povećana koncentracija migranata u odnosu na ostale gradske škole. Problem također nastaje ako roditelji zemlje odredišta odaberu premjestiti svoju djecu iz škole zbog povećanja broja učenika migranata pri čemu ne nastaje samo segregacija unutar škole, već između samih škola. Kao rješenje OECD predlaže opciju odabira škole roditeljima migrantima, a kako bi spriječili odlazak lokalnog stanovništva škole bi trebale ponuditi posebne programe (napredna matematika, fizika, društvene znanosti, volontiranje) čime bi podignule kvalitetu obrazovanja koje nude te postale zanimljive učenicima visokog profila. Nadalje, OECD uočava potrebu školskih reformi kako učenici ne bi trebali odmah birati u kojem se području ili struci usavršavati, predlažu produženje općeg obrazovanja za bolje i kvalitetnije svladavanje jezika i sadržaja kako bi prijelaz u više obrazovanje bio lakši pri čemu naglašavaju potrebu održavanja visoke kvalitete kurikuluma i ne popuštanja učenicima kako bi ih se potaknulo na dodatni rad i ostvarenje punog potencijala. U nastavku, uočavaju kako je potrebno uložiti više novca u stručna usavršavanja i programe za učitelje koji će im dati alate za nošenje s novim izazovima u učionici, ali i povećati plaće učiteljima ako se poveća broj učenika u učionici zbog dodatnog napora koji će uložiti kao pomoć djetetu da se integrira u razredno okruženje. Na kraju istraživanja, predlažu zapošljavanje učitelja i asistenata u nastavi s migrantskom pozadinom, njegovanje kulture djeteta i materinskog jezika te interkulturalno obrazovanje unutar učionice kako bi svi učenici bili upućeni u specifičnosti situacije, ali i kako bi se podigla svijest i poštovanje prema svim kulturama i socioekonomskim statusima. (OECD, 2009)

Istraživanje Patricie Anne DiCerbo (2001) postavlja pitanje „Od kojih komponenti se sastoji učinkovita nastava za učenike migrante?“ koje povezuje s integracijom migranata u razred kroz određene korake koje učitelji mogu poduzeti poput korištenja kooperativnih strategija u

razredu, isticanje pozitivnih karakteristika pomoću kojih mogu pridonijeti razredu, kreiranje pozitivne i prihvaćajuće atmosfere te ističe kako takav rad zahtjeva beskonačno mnogo strpljenja (DiCerbo, 2001).

Gregurović i Klempić Bogadi (2022) provele su istraživanje „*Društvena uključenost osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj*“ pri čemu su od Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO) dobile podatke o pohađanju nastave osnovnoškolskog obrazovanja, ali i pohađanju satova hrvatskog jezika. MZO je 2019. godine odobrio 101 uključenje u osnovno obrazovanje te 7070 sati hrvatskog jezika, dok se broj u naredne dvije godine smanjio na 29 učenika osnovnog obrazovanja kojima je odobrena međunarodna zaštita. Nastavno na te podatke, u sustav predškolskog odgoja 2019./2020. godine upisano je 29-ero djece, 59 u osnovnu školu, a srednju školu su pohađala 4 učenika migranta na području Grada Zagreba.

4. Zaključak

Migracije su neizbježan proces kojem pridonose različiti faktori. Djeca su posebno ugrožena u cijelom migracijskom proces, bez obzira je li potaknut ratnim sukobima ili ekonomskim razlozima, te je na državi, ali i obrazovnom sustavu da pruži potrebnu podršku kako bi proces integracije bio što brži i lakši. Europska unija redovito prati situaciju, provodi istraživanja te predlaže razne radionice, akcijske planove i radionice, postavlja ciljeve i brine se o njihovom izvršenju kako bi se ostvarilo ideja na kojoj je Europska unija nastala, a to je ideja slobodnog društva, potaknutog tolerancijom i vođena visokim moralnim načelima i slobodama opisanim u Povelji i Općoj deklaraciji o ljudskim pravima. Cilj društva treba biti olakšanje putnje, te društvo treba pružiti potporu, ne samo učenicima, već i učiteljima i roditeljima koji su uključeni u sam proces.

Zahvaljujući redovitim istraživanjima OECD-a, UNHCR-a, djelovanju Crvenog križa te mnogih drugih organizacija možemo reći da smo svaki dan korak bliže k stvaranju društva koje prihvaća sve bez obzira na porijeklo, a obrazovni sustav je upravo najbitniji faktor u procesu kroz pomoć u učenju jezika zemlje odredišta, pripremanja za tržište rada i podrške pri integraciji u društvo. Svaki proces ima svoje negativne i pozitivne strane, ali dobrom organizacijom sustava i država može se postići puno pozitivnih stvari koje će doprinijeti olakšanju, samog po sebi teškog, procesa integracije u novo i nepoznato društvo. Istraživanja potvrđuju važnost rane intervencije za kvalitetnu i brzu integraciju pri čemu naglasak stavljaju na učenje jezika zemlje odredišta kao ključni faktor, ali i njegovanje kulture iz koje dolaze kako bi se zadržao identitet djeteta. Ne uočavaju se velike razlike između država Europske unije s obzirom da EU regulira većinu programa donošenjem dokumenata, brošura i prijedloga. Kroz pregled istraživanja uočene su određene potrebe, ali i kriteriji poput dobre komunikacije između škole i roditelja, kao i aktivno sudjelovanje roditelja tijekom cijelog procesa školovanja. Stručne službe, ravnatelji i učitelji trebaju raditi na usavršavanju, aktualizaciji i pripremi sustava kako bi bili spremni na mogući dolazak učenika. Sustav nudi jako puno rješenja, obrazaca, izobrazbi, prilika za projekte, međudržavnu i međunarodnu suradnju, a na akterima obrazovnog sustava je iskoristiti te prilike i pruži djeci migrantima jednake prilike.

5. Literatura

- Ajduković, D., Čorkalo Biruški, D., Gregurović, M., Matić Bojić, J., Župarić-Iljić, D. (2019). *Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
- Batarelo Kokić, I., Kokić, T. (2021). Obrazovno-političke postavke u Europskoj uniji: Što o obrazovanju možemo naučiti od Sparte i Atene? *Nova prisutnost*, 19(2), 541-557. <https://doi.org/10.31192/np.19.3.5>
- Batarelo Kokić, I. (2014). Razvoj interkulturalne kompetencije studenata nastavnih studija uz korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije. *Pedagoška istraživanja*, 11(2), 41-50.
- Batarelo Kokić, I., Kurz, T. L., Novosel, V. (2016). Student Teachers' Perceptions of an Inclusive Future. U Kurbanoglu, S., Boustany, J., Špiranec, S., Grassian, E., Mizrachi, D., Roy, L., Çakmak, Tolga (ur.). *Information Literacy: Key to an Inclusive Society* (str. 3-11.) Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52162-6_1
- Blagojević, A. (2020). Pravni i institucionalni okvir integracije migranata u hrvatsko društvo. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 57(3), 707-737.
- Božić, S., Kuti, S. (2018). Europska politika integracije migranata: od standardiziranja mjera za zemlje Europske unije prema integracijskom servisu utemeljenom na društvenoznanstvenim spoznajama. *Revija za Sociologiju*, 48(1), 49-75. <https://doi.org/10.5613/rzs.48.1.2>
- Centar za djecu, mlade i obitelji Modus. (n.d.). *Djeca izbjeglice u školama. Brošura namijenjena svim učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima koji u svoje škole uključuju učenike izbjeglice*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
- Centar za mirovne studije. (n.d.). *Dobrodošli u hrvatsko društvo*. Zagreb: Centar za mirovne studije. Dostupno na: <https://www.irh.hr/dokumenti-2/d1/brosura-knjige/10-dobrodosli-u-hrvatsko-drustvo-brosura-za-izbjeglice/file>
- Council of the European Union. (2004). *The Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU*. Brussels: Council of the European Union. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/common-basic-principlesfor-immigrant-integration-policy-in-the-eu>
- DiCerbo, P.A. (2001). *Why Migrant Education Matters*. Washington, DC: National Clearinghouse for Bilingual Education https://www.ncele.ed.gov/files/rcd/BE020920/Why_Migrant_Education_Matters.pdf
- Dustmann, C., & Glitz, A. (2011). Migration and education. U E. Hanushek, S. Machin, L. Woessmann (Ur.) *Handbook of the Economics of Education: Volume 4*. (str. 327-439) Amsterdam. Elsevier. <https://sci-hub.se/https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53444-6.00004-3>
- European Commission. (2011). *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on European Agenda for the Integration of Third-Country*

- Nationals*. Brussels: European Commission. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52011DC0455>
- European Commission. (2020). *Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027*. Bruxelles:: European Commission.
- Europska komisija. (2019). *New Pact on Migration and Asylum*. Bruxelles: European Commission. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_hr
- Europska komisija (n.d.) *Obrazovanje i migranti*. Bruxelles: Europska komisija. Dostupno na: <https://education.ec.europa.eu/hr/focus-topics/improving-quality/inclusive-education/migrants-and-refugees>
- Eurydice (2019). *Integrating students from migrant backgrounds into schools in Europe: national policies and measures*, Publications Office. Dostupno na: <https://data.europa.eu/doi/10.2797/819077>
- Europska komisija. (2015). *Europski migracijski program*. Bruxelles: Europska komisija. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0240&from=EN>
- Europska unija. (2016.) *Povelja Europske unije o temeljnim pravima*. Bruxelles: Europska unija. Dostupno na: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO>
- Gregurović, S., Čičak-Chand, R., Lalić Novak, G., Župarić-Iljić, D. (2020). *Integracijske politike i prakse u europskom i hrvatskom kontekstu*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ. Dostupno na: <https://www.hck.hr/UserDocsImages/publikacije/Priru%C4%8Dnici/GP%20Guide%20CRO%20web%20edition.pdf>
- Gregurović, S., Klempić Bogadi, S. (2022). *Društvena uključenost osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske
- EMN (2021). *Godišnje izvješće za 2020. godinu o migracijama i azilu u Republici Hrvatskoj- Nacionalno izvješće (2. dio)*. Zagreb: European Migration Network. Dostupno na: <https://emn.gov.hr/>
- Esser, H. (2003). *Does the New Immigration Require a New Theory of Intergenerational Integration?* Working paper, Mannheim: MZES Dostupno na: <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-71.pdf>
- Gouwens, J.A. (2001.) *Migrant Education: A Reference Handbook*. 1-18. ABC Clio, USA.
- Hamilton, R., Moore, D. (2004). *Educational Interventions for Refugee Children: Theoretical Perspectives and Implementing Best Practice*. New York: RoutledgeFalmer.
- Harju, A., Åkerblom, A. (2020). Opening up new spaces for languaging practice in early childhood education for migrant children. *International Journal of Early Years Education*, 28(2), 151-161. <https://doi.org/10.1080/09669760.2020.1765087>
- Heckmann, F., Bosswick, W. (2006). *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities*. European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg, Germany.

- Hrvatski sabor (2013). *Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje 2013.-2015. godine*. Dostupno na: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/ministarstvo/2013/MIGRACIJSKA%20POLITIKA%202013-2015.pdf>
- ICMPD. (2022). *Migration Outlook 2022*. Dostupno na: <https://www.icmpd.org/file/download/56783/file/ICMPD%2520Migration%2520Outlook%25202022.pdf>
- Institut za migracije i narodnosti. (2016). *Integracija migranata u Europskoj uniji s osvrtom na Hrvatsku: strateška polazišta Instituta za migracije i narodnosti*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti. Dostupno na: https://www.imin.hr/wp-content/uploads/2021/01/Strateska-polazista-o-integraciji_FIN.pdf
- Kapural, M. (2005). Sloboda kretanja radnika u proširenoj Europskoj uniji i njezin utjecaj na Hrvatsku. U Ott, K. (ur.), *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji*. Treći svezak. (str. 83-107). Zagreb: Institut za javne financije.
- Kranjčević, J. (2005). Proces pridruživanja Europskoj uniji i prostorno uređenje Hrvatske. U Ott, K. (ur.), *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji*. Treći svezak. (str. 223-241). Zagreb: Institut za javne financije.
- Kranjec, J., Vidović, T. (2013). *Priznavanje kvalifikacija izbjeglicama*. Zagreb: Centar za mirovne studije. Dostupno na: <https://www.irh.hr/dokumenti-2/d1/brosure-knjige/6-priznavanje-kvalifikacija-izbjeglicama/file>
- Lunneblad, J. (2017). Integration of refugee children and their families in the Swedish preschool: strategies, objectives and standards. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(3), 359-369. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2017.1308162>
- Marušić, I., Batarello, I., Jurko, L., Pavin, T. (2005). *Evaluation of the program For safe and enabling environment in schools – Campaign for prevention and combating violence in schools*. Zagreb: Institute for Social Researches.
- Migliarini, V., D'Alessio, S., Bocci, F. (2020). SEN Policies and migrant children in Italian schools: micro-exclusions through discourses of equality. *Discourse: studies in the cultural politics of education*, 41(6), 887-900.
- Mikac, R. i Dragović, F. (2017). Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed, *Forum za sigurnosne studije*, 1(1), 130-152.
- Milovanović, S.M., Kokić, I.B., Dzemiđić Kristiansen, S., Gera, I., Ikonović, E., Kafedžić, L., Milic, T., Rexhaj, X., Spasovski, O., and Closs, A. (2014). Dearth of early education experience: a significant barrier to subsequent educational and social inclusion in the Western Balkans. *International Journal of Inclusive Education*, 18(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/13603116.2012.756948>
- Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MROSP). (2022). *Migracije.hr: Obrazovanje*. Dostupno na: <https://migracije.hr/obrazovanje/>
- Narodne novine. (2007). *Zakon o azilu*. Zagreb: Narodne novine. Dostupno na: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_07_79_2474.html
- Narodne novine. (2009). *Opća deklaracija o ljudskim pravima* Zagreb: Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html
- Narodne novine. (2012). *Zakon o potvrđivanju Ugovora između ... (države članice Europske unije) i Republike Hrvatske o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji*. Zagreb:

- Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2012_03_2_25.html
- Narodne novine. (2015). *Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti*. Zagreb: Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_06_70_1328.html
- Narodne novine. (2019). *Odluka o osnivanju Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo*. Zagreb: Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_11_110_2218.html
- OECD (2009). *What works in migrant education?* OECD Publishing Paris
- OECD (2015). *Immigrant Students at School: Easing the Journey towards Integration*. OECD Publishing Paris
- OECD (2018). *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees*, https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/working-together-for-local-integration-of-migrants-and-refugees_9789264085350-en#page4
- OECD (2021). *International Migration Outlook 2021*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/29f23e9d-en>
- Penava, M. (2011). *Utjecaj migracija na europsko tržište rada*. *Ekonomski misao i praksa*, 20(2), 335-362.
- Pennix, R. (2007). *Integration Processes of Migrants: Research Findings and Policy Challenges*. Institute for Migration and Ethnic Studies (IMES), University of Amsterdam.
- Sanz, R. (2018). *Education and migration*. Geneva: International Organization for Migration. Dostupno na: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iom_migration_education_report.pdf
- Tešija, T. (2020). *Definiranje pojmova migranti, azilanti, prognanici i izbjeglice*. <https://www.irh.hr/menu-sadrzaj/3/razno/727-definiranje-pojmova-migranti-azilanti-prognanici-i-izbjeglice>
- Vlada Republike Hrvatske (2012). *Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
- Vlada Republike Hrvatske (2016). *Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske- Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/AKCIJSKI%20PLAN%20ZA%20INTEGRACIJU%202017-2019.pdf>
- Vukorepa, I. (2018). *Migracije i pravo na rad u Europskoj uniji*. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 68(1), 85-120.
- Wertheimer-Baletić, A. (1999). *Stanovništvo i razvoj*. Zagreb: Mate

Sažetak

Integracija migranata u društvo zahtjevan je proces koji podrazumijeva uključenje svih državnih i europskih organizacija i institucija. Migracije iz društvene perspektive su iznimno bitne zbog razmjene informacija, kultura i običaja, ali i radne snage. Utjecaj migracija uočljiv je na svim društvenim razinama, a ponajviše unutar obrazovnih sustava i tržišta rada. Stvaranje inkluzivnog društva koje prihvaća i uključuje sve pojedince, neovisno o porijeklu ili rasi, cilj je Republike Hrvatske i Europske unije, a ti ciljevi, načini i ideje opisani su i uređeni raznim zakonima, dokumentima i planovima. Kako bi integracija migranata, pogotovo djece, u obrazovne sustave bila što brža, ističe se uloga učitelja i nastavnika kao glavnih aktera u vidu poučavanja hrvatskog jezika, te stvaranja receptivne atmosfere u učionicama. Podrška koju oni pružaju u nekim situacijama nije dovoljna, pa stručnjaci pozivaju roditelje djece migranta i cjelokupnu zajednicu na suradnju s ciljem potpune integracije. Naglasak se također stavlja na promjenu metoda rada unutar obrazovnog sustava, te redovito usavršavanje stručnih službi kako bi osigurali pozitivnu radnu atmosferu i jednake prilike za migrante s naglaskom na povećanje razine tolerancije i potpore koju društvo pruža.

Ključne riječi: migracije, migranti, inkluzija, integracija migranata, obrazovni sustavi, hrvatski jezik

Abstract

The integration of migrants into society is a demanding process that calls for the involvement of all state and European organizations and institutions. From a social perspective, migrations are extremely important due to the exchange of information, cultures, and customs, as well as work force. The impact of migration is noticeable at all social levels, but mostly within educational systems and the labour market. Creating an inclusive society that accepts and includes all individuals, regardless of origin or race, is the goal of the Republic of Croatia and the European Union, and these goals, methods and ideas are described and regulated by various laws, documents, and plans. For the integration of migrants to be as fast as possible, especially children, into educational systems, the role of teachers as the main actors in teaching the Croatian language and creating a receptive atmosphere in classrooms is emphasized. The support they provide in some situations is not enough, so experts call on the parents of migrant children and the entire community to cooperate with the goal of complete integration. Emphasis is also placed on changing working methods within the educational system, and regular training of professional services to ensure a positive working atmosphere and equal opportunities for migrants with an emphasis on increasing the level of tolerance and support provided by society.

Keywords: migration, migrants, inclusion, integration of migrants, educational systems, Croatian language

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ivana Miljak, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja prvostupnice pedagogije i engleskog jezika i književnosti, izjavljujem daje ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 22.9.2022.

Potpis

Ivana Miljak

OBRAZAC I.P.**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

STUDENT/ICA	Ivana Miljak
NASLOV RADA	Migracije i njihov utjecaj na obrazovne sustave
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Pedagogija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	-
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. doc. dr. sc. Ines Blažević 2. prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić 3. dr. sc. Martina Lončar, predavač

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07,45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Potpis

Ivana Miljak
